

En syntaktisk-stilistisk beskrivelse af madopskriften

Kristensen, Susanne Annikki; Brunø, Lasse

Published in:
MUDS - Møderne om Udforskningen af Dansk Sprog

Publication date:
2013

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Kristensen, S. A., & Brunø, L. (2013). En syntaktisk-stilistisk beskrivelse af madopskriften. *MUDS - Møderne om Udforskningen af Dansk Sprog*, (14), 237-251.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

En syntaktisk stilistisk beskrivelse af madopskriften

Susanne Annikki Kristensen og Lasse Holmgren Brunø, Aalborg Universitet

1. Indledning¹

Denne artikel præsenterer indledningsvist og i meget kort form et igangværende projekt ved Aalborg Universitet, kaldet *Syntaktisk Stilistik*, og derefter bliver delresultater af de første undersøgelser præsenteret.

2. Syntaktisk stilistik

Formålet med projektet Syntaktisk Stilistik² er overordnet at forbinde pragmatik og syntaks i stilistiske beskrivelser, herunder at opstille en model til beskrivelse af en række stilarter. En stilart skal her forstås som et sæt af karakteristiske syntaktiske træk i en tekst³. Projektet bygger på to antagelser:

- at der kan opstilles en række pragmatisk definerede tekstarter
- at hver af disse tekstarter vil have nogle sproglige fællestræk, hvorved der kan tales om stilarter

Projektets antagelse er, at det vil være muligt at udpege en række fælles sproglige træk i fx den handlingsregulerende tekstart, hvorved man kan tale om en handlingsregulerende stilart. Vi antager endvidere, at en tekstart kan være eksemplificeret gennem en række teksttyper, og at der for hver af disse teksttyper kan formuleres en stiltype, der udgøres af de særlige sproglige træk for den enkelte teksttype. En stiltype er altså underordnet en stilart, og stilarten udgøres af summen af hver af stiltypernes sproglige karakteristika. En tekstart som fx den handlingsregulerende (jf. nedenfor) har til formål at være handlingsanvisende, og den ses eksemplificeret via teksttyper som manualer, madopskrifter, brugsanvisninger og samlevejledninger.

Den første af projektets to overordnede antagelser er ikke ny i forskningen; således findes kombinationen af pragmatik og stilistik hos Henning Vagn Jensen og Ole Togeby (1981), hvor en overordnet tredeling af tekstarter finder sted, alt efter om teksterne(s afsendere) vil informere, overbevise eller påvirke en modtager (ibid: 67), ligesom Togeby i sin doktorafhandling *Praxt*

---

¹ Vi vil gerne takke Torben Andersen, Aalborg Universitet, og Peter Widell, Aarhus Universitet, for deres store tålmodighed og vilje til samtale om sprogvidenskabelige emner. Desuden vil vi takke Simon Borchmann, Aarhus Universitet, for gode kommentarer, som har højnet artiklens kvalitet.

² Forskningsprojektets titel er Syntaktisk Stilistik, selvom arbejdet bygger på pragmatisk definerede tekstkategoriseringer. Vi inddrager imidlertid ikke begrebet pragmatik i titlen, da vores hovedfokus og –interesse er syntaks.

³ Begrebet tekstart stammer fra Jensen og Togeby (1981).

(Togeby 1993) og i sine senere arbejder præsenterer flere forskellige modeller til pragmatisk karakterisering af tekster (Togeby 2010). Syntaks spiller imidlertid kun en begrænset rolle i de omtalte arbejder.

Kombinationen af syntaks og stilistik er heller ikke ny. Erik Hansen behandler i stilistikdelen af sin bog *Sprogiagttagelse* (1967 (1970)), hvordan man efter hans opfattelse kan koble syntaks med semantiske roller i den stilistiske beskrivelse af forskellige tekststykker. Hansen laver ikke en decideret stiltypologi, hvilket heller ikke er hans mål, og han gør det aldrig helt klart, hvad han lægger til grund for så forskelligartede kategoriseringer og benævnelser som ”filosofisk stil” (ibid.: 42), ”dagspressens sprog” (ibid.:42), ”videnskabeligt sprog” (ibid.: 58), juridisk sprog (ibid.: 58), ”den ræsonnerende eller argumenterende tekst” (ibid.: 69), ”poetisk sprog” (ibid.: 73) m.fl. Set i forhold til projektet Syntaktisk Stilistik er det interessante ved bogen, at Hansen tager udgangspunkt i en række syntaktiske fænomener såsom forfælsudfyldelse, ledmateriale, vægtforhold⁴ m.m., og disse syntaktiske fænomener bruger han efterfølgende til at karakterisere forskellige tekststykker stilistisk.

Vi finder inddragelsen af de syntaktiske fænomener i den stilistiske beskrivelse inspirerende, og vi ønsker derfor at bygge videre på Hansens arbejde, idet vi dog vil forsøge at lave en egentlig stiltypologi. I modsætning til Hansen vil vi ikke tage udgangspunkt i et syntaktisk fænomen som fx vægtforhold eller fundamentsudfyldelse for derigennem at karakterisere stiltypen, idet det er forventeligt, at et syntaktisk fænomen vil forekomme mere eller mindre frekvent i de fleste teksttyper, og at det derfor er anvendelsesfrekvensen, som er definerende for en stiltype. Derimod vil vi tage udgangspunkt i en række pragmatisk definerede tekstarter, eksemplificeret i en række teksttyper, som derefter skal karakteriseres sprogligt, hvorved en række stiltyper kan defineres, hvilket i sidste ende fører til en karakteristik af stilarten.

Indtil videre opererer vi med antagelsen om fem overordnede tekst- og stilarter: *beskrivende*, *handlingspræget*, *ræsonnerende*, *handlingsregulerende* og *poetisk*, der hver vil kunne inddeles i en række tekst- og stiltyper. Ved definitionen af tekstarterne tilslutter vi os i det store og hele beskrivelsen af fire af Jensen og Togeby's tekstarter, nemlig beskrivelser⁵, beretninger⁶,

---

⁴ Hansen definerer ikke begrebet vægt, men vi anvender det om det forhold, at en ledsætning eller en rigt udbygget infinitivkonstruktion er placeret på en af sætningsskemaets pladser (dog ikke på verbalpladserne).

⁵ ”I en beskrivelse informerer man om noget der ikke er tidsmæssigt ordnet, altså om noget statisk eller uden for tiden.” (Jensen og Togeby (1981: 67)

⁶ ”I en beretning beskriver man noget anskueligt der forløber i tid. Som regel vil man i beretninger nedskrive andet end fysiske processer over tid, man vil beskrive menneskelige handlinger, og det indebærer andet end tidsmæssige og årsagsmæssige sammenhænge (også det), nemlig hensigter og formål.” (Jensen og Togeby 1981: 68)

argumenterende tekster⁷ og instruktioner⁸. Vi arbejder endvidere med en femte tekststart, den poetiske, der har til formål at besynges et levende væsen, en genstand, et begreb eller et sted, og vi forventer at finde den poetiske tekststart i forbindelse med lyrik. Der er som nævnt tale om en række tentative kategorier, som muligvis bliver reduceret eller forøget, som projektet skrider frem.

Målet for Syntaktisk Stilistik er altså at opstille en række stilarter, og for at kunne gøre dette, må vi opstille en række stiltyper. Når stiltyperne skal bestemmes, tager vi udgangspunkt i sproglige analyser af et stort antal tekster fra hver teksttype. Teksterne analyseres vha. en variant af Diderichsens sætningsskema (jf. Kristensen 2011), og analyserne tagges, hvorefter det bliver muligt at lave frekvensoptællinger af bl.a.:

- a) Konstruktionstyper i tekststykkerne
- b) Ledtyper i fundamentet
- c) Konstituenternes materiale og form
- d) Vægtfordeling i tekststykkerne

Disse frekvensoptællinger skal gøre det muligt på længere sigt at sammenligne de sproglige karakteristika, som findes inden for hver teksttype, og disse karakteristika skal senere danne baggrund for beskrivelsen af stiltyperne og i sidste ende af stilarten.

På nuværende tidspunkt er vi i gang med den handlingsregulerende stilart; nærmere bestemt har vi behandlet de sproglige karakteristika, som vi finder dem i en af tekststartens teksttyper, nemlig i madopskriften. Af pladshensyn kan vi dog ikke behandle mere end de to første af ovenstående punkter i denne artikel, og behandlingen af disse bliver yderst kortfattet.

3. Madopskrifternes tre varianter

Efter analyserne af det indsamlede tekstkorpus⁹ har det vist sig, at der grundlæggende set er tre varianter af opskrifter, og disse betegner vi efter verbalernes former: *imperativ*¹⁰, *s-passiv* og

---

⁷ "[...] argumentationstekster [...] søger så at overbevise modtager om at en bestemt opfattelse er sand, eller en bestemt opfattelse eller vurdering er rigtig." (Jensen og Togeby 1981: 115)

⁸ "Ved regulerende tekster vil vi forstå tekster som regulerer modtagers adfærd og som derfor handler om modtagers fremtidige handlinger. [...] i instruktioner fortælles det hvordan et redskab skal bruges, og hvordan en kage skal laves [...]." (Jensen og Togeby 1981: 149)

⁹ Artiklens indsamlede tekstkorpus udgøres af 1063 helsætninger fra 83 trykte danske madopskrifter fra perioden 1616 til 1996, dog med hovedvægten på det 20. århundrede. De 83 opskrifter er fordelt på 17 kokebøger, som i artiklen benævnes K1-K17. Opskrifterne er i første omgang valgt tilfældigt, hvis man ser bort fra den kronologiske spredning. Resultaterne af analyserne er siden blevet bekræftet af stikprøveanalyser af opskrifter fra år 2000 og frem. Der skal tages det forbehold, at opskrifterne hovedsageligt omhandler kødmad, hvorfor opskrifter omhandlende desserter, salater, brød mv. muligvis ville kunne give andre analyseresultater.

¹⁰ Imperativer, interrogativer og deklarativer anses traditionelt for at være knyttet til ordrer, spørgsmål og konstateringer (Levinson 1983: 263), og imperativen er derfor handlingsregulerende per se. Formen *s-passiv* betegner, "hvad der plejer at ske eller bør ske" (Diderichsen 1946 (1971): 136), og som sådan betegner formen en norm (Hansen og Heltoft 2011: 743-744), ligesom den angiver, "hvad "man" (dvs. Et Antal, som Regel unævnte, Personer; aldrig

præsens. Det er hovedreglen, at én af disse varianter anvendes som den foretrukne konstruktionstype i hele opskriften, ligesom der på et givent tidspunkt i teksten som oftest forekommer et brud på rækken af ensartede konstruktioner ved brug af en af de andre varianter (jf. afsnit 5). Det er sjældent, at alle tre konstruktionstyper forekommer i en og samme opskrift. I tabel 1 ses fordelingen af de tre varianter i vores korpus:

Kogebog	Udgivelsesår	Opskriftvariant		
		imperativ	s-passiv	præsens
K1	1616	96,6 %	0 %	3,4 %
K2	1648	86,9 %	0 %	13,1 %
K3	1766	4,3 %	4,3 %	91,3 %
K4	1837	0 %	89,3 %	10,7 %
K5	1846	0 %	70 %	30 %
K6	1922	0 %	89,8 %	10,2 %
K7	1925	64,4 %	16,9 %	18,6 %
K8	1940'erne	0 %	89,7 %	10,3 %
K9	1944	0 %	80 %	20 %
K10	1957 ¹¹	36,4 %	34,2 %	27,6 %
K11	1958	0 %	64,7 %	35,3 %
K12	1965	4,3 %	85,7 %	10 %
K13	1967	5,1 %	82,1 %	7,7 %
K14	1986	88,4 %	0 %	11,6 %
K15	1988	6,9 %	74,7 %	18,4 %
K16	1992	25,6 %	66,7 %	7,7 %
K17	1996	44,1 %	54,1 %	1,8 %

Tabel 1

Som det ses i tabel 1 falder anvendelsen af de tre varianter i historiske perioder. De imperative opskrifter forekommer i 1600-tallet, hvorefter præsensopskrifterne (i kombination med *man*) bliver den dominerende form i 1700-tallet. Fra 1800-tallet forekommer *s*-passiven, og denne form bibeholdes med enkelte imperative undtagelser frem til omkring slutningen af 1990'erne, hvor en stikprøveundersøgelse (i Bech 2010 og Kirk 2011) viser, at imperativen igen vinder indpas.

Ting) foretager sig i en bestemt Situation.” (Diderichsen 1946 (1971): 115) Med andre ord anvendes *s*-passiven om normen, som *man* (dvs. alle) bør følge i en given situation, og formen bruges derfor ofte ”i påbud, forskrifter, regler o.l.” (Hansen 1967: 147), hvorved formen kan ses som handlingsanvisende. Om imperativen og *s*-passiven fungerer som handlingsanvisning afhænger af modtagerens vilje eller evne til at omsætte den generelle norm til egen praksis. Præsensformernes anvendelse og betydning i den handlingsregulerende stiltype behandles i afsnit 5.

¹¹ Kogebog 10 kunne se ud til at være meget uklar mht. valg af foretrukken verbalform, idet der er en næsten ligelig fordeling af de tre former. To af opskrifterne har *s*-passiven som foretrukken verbalform, mens to har imperativen, og rækken af imperative og *s*-passive konstruktioner brydes endvidere af især præsensformerne. En af opskrifterne er præget af inkonsekvens i valget af verbalformer, idet skift i formerne synes at være uden et særligt mønster.

4. Fundamentet

Ved imperativkonstruktionerne kan man forvente, at fundamentet er tomt. Det er også tilfældet i K14, hvor fundamentet kun udfyldes, når den imperative verbalform erstattes af præsensformen. I de to overvejende imperative kokebøger fra 1600-tallet er der imidlertid fundamentsudfyldelse sammen med imperativformen:

1. F----- v s----- A-----
 Naar det er sødet, saa skær [du] det i smaa eller store stycker [...]
 a----- a v [s] o a-----

2. F v [s] S----- A-----
 Dernest bered [du] en smuck Dey af klare Eg.
 a v [s] o----- a-----

3. F----- v [s] S----- K2
 Tyckis du da at Suppen er for lidet da tag [du] half Vijn oc [...]
 a----- a v [s] o-----

Når fundamentet udfyldes i en imperativ sætning, sker det oftest vha. tids- eller betingelsesledsætninger. Tidsledsætningerne kan evt. efterfølges af et tidsadverbium, hvorved der er koreference.¹² I K1 forekommer der udelukkende tidsadverbielle ledsætninger i de imperative sætningers fundament, men i K2 forekommer ligeledes en del tidsadverbier uden foranstående tidsledsætning, ligesom der også i enkelte tilfælde forekommer mådesadverbialer i fundamentet.¹³

Ved præsenskokebøgerne og ved de s-passive kokebøger kunne man forvente, at fundamentet ville være udfyldt i tæt ved 100 % af tilfældene (idet der i madopskrifter sjældent forekommer ja/nej-spørgsmål), men dette er imidlertid ikke tilfældet, idet fundamentet meget ofte er tomt¹⁴:

4. 1. F----- v a-----
 1. Oksekød (Bov el. Inderlaar) skæres i temmelig tykke skiver
 s----- v a-----

[F] v A-----
 2. [det] bankes med Boeufklapperen
 [s] v a-----

¹² Andre fremstillinger (jf. Hansen 1977 (2001): 66) ville placere den adverbielle ledsætning i ekstraposition, men det skønnes her unødvendigt, idet der i fundamentet sagtens kan stå mere end én konstituent ad gangen, når der blot er tale om den samme type af konstituent (jf. Kristensen 2011: 130).

¹³ Eftersom der ikke eksisterer andre tilgængelige kokebøger fra 1600-tallet, er det ikke muligt at afgøre, om tendensen til at have tids- og betingelsesadverbialer i fundamentet for en imperativ sætning er generelt forekommende eller blot specifik for K1 og K2, som endvidere er skrevet af samme forfatter.

¹⁴ Et sammenhængende tekststykke gives et overordnet nummer, hvorefter hver af konstruktionerne nummereres fortløbende.

- [F] v A-----
 3. [det] dyppes i rigeligt Mel, hvori er kommet Salt og Peber
 [s] v a-----

K6

Det tomme fundament forekommer, når et subjekt er blevet præsenteret i én helsætning, hvorefter det bliver udeladt og dermed underforstået i de efterfølgende helsætninger. Det ses f.eks. i K6, at 23 ud af 49 helsætninger i fundamentet har underforståede subjekter (dvs. i 47 % af alle kagebogens helsætninger), og det samme billede tegner sig ved de øvrige *s*-passive opskrifter samt ved præsensopskrifterne:

- F v s S-----
 5. 1. Dertil laver man 8 Æg og 10 blommer,
 a v s o-----

- K^s [F] v s A-----
 2. og [man] slaar dem med et stivt Riis, til de bliver ganske tykke [...]
 K^s [s] v o a----- a-----

- [F] v a S----- A
 3. [man] kommer dernæst et halvt Pund Fiint revet eller stødt Sukker dertil
 [F] v a o----- a

- K^s [F] v s A
 4. og [man] slaar det igjen;
 K^s [s] v o a

K3

At der forekommer udeladelser af eksplicitte subjekter i de imperative konstruktioner, er reglen snarere end undtagelsen (Diderichsen 1946 (1971): 174-175), så de imperative subjektsudeladelser overrasker ikke. Det gør derimod de mange subjektsudeladelser i præsenskagebøgerne og de *s*-passive kagebøger. Eftersom dansk i modsætning til fx finsk, spansk eller italiensk ikke er et ”null-subject” sprog (Trask 1992 (1996): 192), er subjektet en obligatorisk konstituent i danske sætningskonstruktioner (Kristensen 2011: 26ff). Det kan udelades bl.a. i forbindelse med sideordnede helsætninger (Togeby 2003: 236), og det overraskende er derfor ikke, at subjektsudeladelserne finder sted, men det er derimod subjektsudeladelsernes frekvens. Når 47 % af de *s*-passive helsætninger i K6 mangler et eksplicit subjekt, må det trods alt siges at være et substantielt antal udeladelser, og for projektet Syntaktisk Stilistik står det nu tilbage at undersøge frekvensen af subjektsudeladelser i andre teksttyper for at kunne sammenligne på tværs af stiltyper og stilarter. Hvis det accepteres, at en subjektsudeladelsesgrad på 47 % af helsætningerne i en kagebog er et substantielt antal, må det også accepteres, at de (i så fald) mange udeladelser af

subjektet medfører, at der er en høj grad af forudsatte eller indforståede oplysninger i madopskrifterne.

5. Brugen af præsensformen i madopskrifterne

Som tidligere nævnt, er det hovedreglen, at én af de tre varianter anvendes som den foretrukne konstruktionstype i en hel opskrift, og at der på et givent tidspunkt i opskriften vil forekomme et brud på rækken af ensartede konstruktioner (jf. afsnit 3). I de trykte madopskrifter i vores korpus anvendes præsensformen særligt til at markere dette brud i en ellers fortrinsvis imperativ eller *s*-passiv opskrift. Et eksempel på præsensformernes anvendelse er:

6.   [F]   v   A-----
          1. [Lammehalsen] dækkes med vand i en gryde
              [s]   v   a----- a-----
- K^s [F]   v   S-----
          2. og [den] tilsættes det skivede løg, de snittede porrer med top samt [...] ¹⁵
              K^s [s]   v   o-----
- [F]   v   A-----
          3. [den] simrer i 30 min.
              [s]   v   a-----
- F----- v   s   V   S----- A
          4. I sæsonen kan man komme frisk krondild ved. K15
              a----- v-> s   <-----> o----- <---¹⁶

I [6.3] ses præsensformen anvendt ved *simrer*, der semantisk betegner en PROCES. Det skal præciseres, at der ved denne brug af præsensformen ikke er tale om en direkte handlingsregulering, men præsensformen optræder i en ellers handlingsregulerende kontekst, hvorfor sætningen kan fortolkes som en indirekte handlingsregulering eller en indirekte ordre (Levinson 1983: 263ff.), hvor modtageren skal få processen til at ske, eller i hvert fald skal gøre det muligt, at processen kan finde sted. På den måde bliver den sproglige kontekst rammen for fortolkningen af det enkelte sproglige udtryk.

I [6.4] ses præsensformen anvendt ved *det*, man kan betegne som et godt råd fra forfatteren; en beskrivelse, der udløses af brugen af modalverbet *kan*, der betegner *mulighed* snarere end *nødvendighed*. Der er ved denne type af konstruktioner ikke tale om en handlingsanvisning, for hvis

¹⁵ Bemærk i øvrigt, at verbet *tilsætte* her anvendes som et trivalent verbum, der muliggør forekomsten af et objekt i den passive helsætning.

¹⁶ Som det ses i analysen beskrives *kan komme ved* som en verbalfase. Størrelsen *ved* kan beskrives som en *VRA*, der betegner retningen for en handling, og denne størrelse er tæt forbundet med verbalet, hvorfor den indgår i verbalfrasen. Størrelsens normale plads i sætningsskemaet er på A-pladsen, alternativt på V-pladsen (jf. Kristensen 2011: 115ff.).

konstruktionen forekom i en overvejende beskrivende tekst, ville fortolkningen af konstruktionens anvendelse formentlig være en anden, men eftersom konstruktionen forekommer blandt handlingsregulerende konstruktioner i form af imperativer og *s*-passiver, kan det sluttes, at en konstruktion, der betegner mulighed frem for nødvendighed, anvendes med henblik på at give et råd. De gode råd optræder i langt de fleste opskrifter¹⁷, og dette som oftest i enten begyndelsen eller slutningen af opskriften, hvor rettens tillavningsproces skal til at begynde, eller er blevet afsluttet. Modsætningen til konstruktionerne, der betegner gode råd, er anvendelsen af præsensformen ved modalverbet *skal*:

	F	v	V	S-----	
7.	Urterne	skal	være	Safran / Neglicker oc Kanel	K2
	s	v-----	sp-----		

Ved brugen af modalverbet *skal* er der tale om nødvendighed i stedet for mulighed, hvorved det præciseres, at forudsætningen for rettens vellykkethed er, at modtageren anvender de angivne krydderier. Også denne præsensform forekommer blandt handlingsregulerende konstruktioner, hvorfor konstruktionen må betragtes som en indirekte handlingsanvisning.

6. Adverbialer

Det synes at være et karakteristisk træk ved opskrifterne, at tids- og betingelsesadverbialerne er de oftest forekommende typer af adverbialer i fundamentet. Hvis man ser på forekomsten af adverbialer på de øvrige pladser i sætningsskemaet, viser det sig også tydeligt her, at tidsadverbialer er den hyppigst forekommende i de forskellige opskriftsvarianter, idet der i gennemsnitligt 20 % af alle helsætningerne forekommer tidsadverbialer. Én kokebog skiller sig dog ud fra de andre, nemlig K14, idet opskrifterne i denne kokebog kun inddrager tidsadverbialer i 7,3 % af helsætningerne.

Et lille kuriosum, der involverer semantiske roller. Det ser ud til, at der er en forekomstrelation mellem adverbialer med de semantiske roller GOAL¹⁸ og SOURCE¹⁹ samt adverbiet *VRA* (relationsadverbium, som indgår i verbalfrasen, jf. Kristensen 2009):

	F	v	A-----	
8.	1.	Stegen	lægges	med den ridsede svær nedad i bradepanden
		s	v	a----- a-----
		PRÆDIKAT <i>lægges</i> (PATIENS <i>stegen</i>) (MÅDE <i>med den ridsede svær nedad</i>) (GOAL <i>i bradepanden</i>)		

¹⁷ Kun K1 opererer ikke med gode råd.

¹⁸ Den semantiske rolle GOAL defineres hos Trask som: "The semantic role borne by an NP expressing the end point of motion in an abstract or concrete sense [...]" (Trask 1992: 119)

¹⁹ Den semantiske rolle SOURCE defineres hos Trask som: "The semantic role borne by an NP which expresses the start point of motion in an abstract or concrete sense [...]" (Trask 1992: 255)

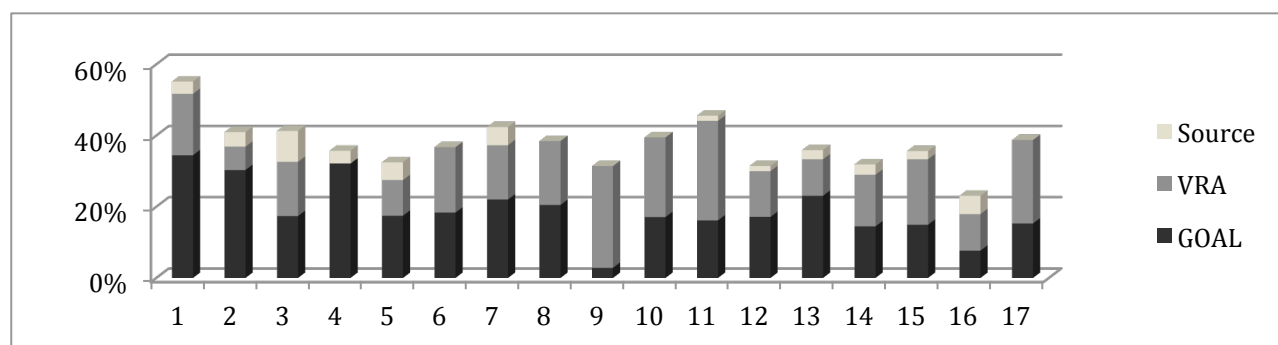
F----- v   A
2. Spilkogende vand hældes ved K11

S----- V-----
PRÆDIKAT *hældes* VRA *ved* (PATIENS *spilkogende vand*)

v s----- a   A-----
9. Tag [du] det siden aff Saadet K1

v [s] o a   a-----
PRÆDIKAT *tag* (AGENS [*du*], PATIENS *det*) (TID *siden*) (SOURCE *aff Saadet*)

Disse adverbielle udtryks forekomst synes at være forbundet med hinanden:

Figur 1

Hvis der i en kokebog forekommer mange GOAL eller SOURCE, så forekommer der forholdsmæssigt færre VRA og omvendt. Dette skyldes formentlig, at SOURCE, GOAL og VRA alle tre betegner retningsangivelser. Hvis de tre typer af adverbielle udtryk desuden betragtes som en samlet gruppe, der betegner RETNINGEN for en HANDLING, så er retningsangivelserne frekvensmæssigt højere end tidsadverbialerne, idet forekomsten ligger på 35 – 43 % af de forskellige kokebøgers helsætninger.

Der synes altså at være en tendens i madopskrifterne til, at afsenderne lægger stor vægt på at oplyse, i hvilken retning en handling skal udføres, samt hvornår eller med hvilken varighed handlingen skal udføres. Sidstnævnte er måske ikke så overraskende, idet der er tale om madopskrifter, hvor det tidslige aspekt spiller en vis rolle for produktionen af madretterne.

6. Konklusion

Det igangværende forskningsprojekt Syntaktisk Stilistik har til formål at opstille en model over forskellige stilarter. En stilart definerer vi som de syntaktiske karakteristika ved en tekststart.

Tekstarterne kan endvidere inddeles i en række teksttyper, hvis sproglige karakteristika udgør stiltypen, og summen af stiltyperne udgør stilarten. Artiklens særlige fokusområde har været madopskriften, der er en af flere teksttyper i den handlingsregulerende tekststart. En stor mængde madopskrifter er blevet analyseret med henblik på at finde sproglige karakteristika ved madopskriften som stiltype. Artiklen præsenterer dog kun ganske få af de karakteristiske træk.

Af analyserne er det fremgået, at der overordnet er tale om tre forskellige varianter af madopskriften, som er betegnet af verbernes former: imperativ, præsens (evt. i kombination med *man*) og *s*-passiv. Anvendelsen af de tre varianter falder i historiske perioder. Analyserne viser desuden, at den enkelte opskrift domineres af én af de tre konstruktionstyper, og at der sker brud på rækken af ensartede konstruktioner vha. en af de to andre varianter efter et bestemt mønster. Som oftest er det præsensformen, som bryder en række af imperative eller *s*-passive helsætninger.

De imperative opskrifter har i de moderne udgaver tomt fundament, mens de ældste kan have tids- eller betingelsesadverbialer i fundamentet. Præsensopskrifterne og de *s*-passive opskrifter har ofte tomme fundamenter, hvilket skyldes en del ikke-realiserede eller udeladte led i form af subjekter. Det er altså gennemgående, at madopskrifterne ofte opererer med indforståede oplysninger, men at oplysningerne kan findes i den umiddelbart foregående kontekst eller i den situationelle kontekst.

Et andet karaktertræk er, at tids- og betingelsesadverbialer er de oftest forekommende adverbialtyper i fundamentet, og tidsadverbialet er den af adverbialtyperne, som er oftest forekommende i det hele taget. Hvis man betragter de adverbielle udtryk, der betegner GOAL og SOURCE samt adverbiet VRA, som en samlet gruppe, der betegner RETNING, så overgår denne gruppe af adverbielle udtryk dog tidsadverbialerne.

Litteraturliste

Analysemateriale

- K1: Wecker, Anna (1616 (2002)): *Ældste danske kokebog*. Forlaget Wormianum.
- K2: Wecker, Anna (1648): *En artig oc meget nyttelig Kokebog*. København. Tilgået via www.historiskmad.dk.
- K3: Loft, Marcus (1766 (1804)): *Den Kongelige Danske og i Henseende til alle Slags Maader fuldstændige Koge=, Bage=, og Sylte=Bog*. København. Tilgået via www.historiskmad.dk.
- K4: Mangor, Anne Marie (1837): *Kokebog for smaa Huusholdninger, indeholdende Anvisning til forskellige Retters og Kagers Tillavning, med nøjagtig angiven Maal og Vægt*. København: Boghandler Th. Lind.
- K5: Rudmose, Emma (1846 (1855)): *Kokebog for landlige Huusholdninger*. Næstved. 2. oplag.
- K6: Gregersen, C. (1922): *Frøken Gregersens Kokebog: Praktisk anvisning til daglig madlavning*. København: H. Hagerups Forlag.
- K7: Muus, Mathilde (under pseudonymet Fru Constantin) (1925): *Nem Mad. Kokebog for de enlige og for smaa Hjem*. København: E. Jespersens Forlag.

- K8: Thomsen, Nora (uden årstal men formentlig udgivet i 1940'erne): *Sund Mad skaber Sunde Hjem. Den bedste kost for sunde og syge*. København V: Dansk Bogforlag.
- K9: Scheel, Esther og Bodil Westergaard (1944): *Mad og Køkken. Lærebog i madlavning*. København: Chr. Erichsens Forlag.
- K10: Werner, Lisbeth (mfl.) (1957): *Puk Kogebog*. København: E. Wangels Forlag.
- K11: Hüttemeier, Kirsten (1958): *Den lille Hüttemeier: alle hjemms kogebog*. Fremad.
- K12: Lange, Bodil og Sys Rehfeld Thodén (1965): *Vi laver mad med Krydderier*. København: Politikens forlag.
- K13: Rosted, Arne (1967): *Vildt og Fisk*. København: Spektrum.
- K14: Grumme, Grete (1986): *Mad til mig og mine*. København: Nyt nordisk forlag, Arnold Busck.
- K15: Gericke, Søren (1988): *Søren Gerickes yndlingsretter*. København: Peter Asschenfeldts forlag.
- K16: Langkilde, Charlotte og Anne Rosenørn-Lehn (1992 (1993)): *Det ægte danske køkken: stemningsbeskrivelser og opskrifter fra 22 danske herregårde*. København: L&H Facts&Fiction. 2. oplag
- K17: Jacobsen, Lisbeth, Niels Monberg og Bo Jacobsen (1996): *Restaurationen: Maden og Vinen*. København: Gads Forlag.

Litteratur

- Albeck, Ulla (1939 (2006)): *Dansk Stilistik*. København: Gyldendal.
- Bech, Bo (2010). *Kokkeskole*. København: People's Press.
- Diderichsen, Paul (1946 (1971)): *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal. 3. udgave, 5. oplag.
- Gall Jørgensen, Keld (1996 (1999)): *Stilistik : Håndbog i tekstanalyse*. København: Gyldendal.
- Hansen, Erik (1965 (1970)): *Reklamesprog*. København: Hans Reitzels Forlag. 2. udgave.
- Hansen, Erik (1977 (2001)): *Dæmonernes Port. Støttmateriale til undervisningen i nydansk*. København: Hans Reitzels Forlag. 4. udgave, 3. oplag.
- Hansen, Aage (1967): *Moderne Dansk*. Bind 3. København: Grafisk Forlag.
- Jensen, Henning Vagn og Ole Togeby (1981): *Brug Sproget! Om skriftlig fremstilling. Teorier – Analyser – Praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kirk, Nikolaj (2011). *Mit lykkelige køkken*. København: Politikens Forlag.
- Kristensen, Susanne Annikki (2009): "Peter slog sig på noget". I: 12. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus Universitet, 9.-10. oktober 2008. Inger Schoonderbeck Hansen og Peter Widell. Århus: Aarhus Universitet, side 221-231.
- Kristensen, Susanne Annikki (2011): *Grammatiske grundbegreber. Sætningen, ordet og sproget*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Levinson, Stephen C. (1983): *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge Textbooks in Linguistics.
- Mikkelsen, Kr. (1911 (1975)): *Dansk Ordføjningslære*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Togeby, Ole (1993): *Praxt. Pragmatisk tekstteori*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Togeby, Ole (2003): *Fungerer denne sætning – Funktionel dansk sproglære*. København: Gads Forlag.
- Togeby, Ole (2010): "Genrer, tekstarter og andre sproglige handlinger". I: 13. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus Universitet, 14.-15. oktober 2010. Inger Schoonderbeck Hansen og Peter Widell. Århus: Aarhus Universitet, side 307-320.
- Trask, R. L. (1992): *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*. London: Routledge.
- Ulbæk, Ib (2005): *Sproglig tekstanalyse – introduktion til pragmatisk tekstlingvistik*. København: Hans Reitzels forlag. 1. udgave, 2. oplag.